

rinde veya âlemin yaratılmasından önce bulutun içinde olmak, nurdan ve nârdan perdeleri bulunmak, evi olmak gibi nitelikleri; oturmak, gitmek, gelmek, inmek, gülmek, hayret etmek, Kur'an okumak, sevmek, kızmak, değişik şekillere bürünmek gibi fiilleri Allah'a nisbet eden altmış hadis teker teker incelenerek bunların bir kısmının mevzû, bir kısmının maktû, bir kısmının da zayıf olduğu, sahih olanların ise zâhirî mânalarının kastedilmediği belirtilir. Bu hadislerden hareketle ileri sürülen teşbih ve tescim görüşleri reddedilirken Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Tirmizî, Beyhakî, Dârekutnî gibi muhaddislerin hadis metinleri ve râvileri hakkındaki açıklamaları ile İbn Akîl'in görüşleri delil gösterilir. Yer yer İbn Huzeyme'nin görüşlerine de temas edilerek bunlar reddedilir.

Küçük boy kırk iki varak hacmindeki *Def'u şühbeti't-teşbih*, zâhirî mânaları itibariyle teşbih ve tescimi andıran nasları toplayıp sahih, mevzû, zayıf olanlarına işaret etmesi ve Müşebbihe ile Mücessime'ye reddiye olması bakımından önemli bir akaid kitabıdır. Eserin yazma nüshaları Süleymaniye (Şehid Ali Paşa, nr. 1561) ve Dârü'l-kütübü'l-Misriyye (Teymüriyye, Akaid Mecmûaları, nr. 225) kütüphanelerinde bulunmaktadır. Kitap ayrıca basılmıştır (Şam 1345).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *Ahbârü's-sıfat*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1561; Muhsin el-Emin, *Keşfü'l-irtiyâb fi etbâ'i Muhammed b. Abdilvehâb*, Dimaşk 1347, s. 486; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 918; Nâciye Abdullah İbrâhim, "İbnü'l-Cevzî «Fihristü Kütübih»", *MMlir.*, XXXI/2 (1980), s. 202.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

DEGÜLİ

(الدغولى)

Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Abdirrahmân b. Sâbûr ed-Degülî (ö. 325/937)

Muhaddis, fakih ve dil âlimi.

Horasan'ın Serahs şehriden olan Degülî birçok muhaddis yetiştiren tanınmış bir aileye mensuptur. Bu ailenin, ya Degül adlı bir şahsın veya Serahs'ta yapılan "degül" adlı ekmeği imal eden bir fırıncının soyundan geldiği için Degülî nisbesiyle anıldığı sanılmaktadır. Degülî Horasan, Irak ve Hicaz'da birçok âlimden hadis, fıkıh ve dil ilimleri tahsil ede-

rek Horasan âlimlerinin şeyhi unvanını almıştır. Muhammed b. Yahyâ ez-Zühfî, Abdurrahman b. Bişr, Ebû Zür'a er-Râzî, Sa'dân b. Nasr, Müslim b. Haccâc onun hocalarından bazılarıdır. Kendisinden ilim tahsil edenler arasında Ebû Ali en-Nîsâbü'rî, Ebû Hâtim b. Hibbân, İbn Adî, Cevzakî gibi âlimler bulunmaktadır.

İbn Adî Buhara'ya giderken Serahs'a uğrayıp Degülî ile tanışmış ve o çevrede Degülî gibi bir âlim görmediklerini belirtenlere, kendisinin de seyahatleri boyunca böyle birini tanımadığını söylemiştir. İbn Huzeyme de buna benzer bir ifade ile onu takdir etmiştir. Kendisinden rivayet edildiğine göre Degülî dört kitabı yanından hiç ayırmazdı. Bunlar *Kitâbü'l-Müzenî*, *Kitâbü'l-Âyn*, *Târîhu'l-Buhârî* ve *Kelîle ve Dimne*'dir. Torunu Muhammed b. Abdurrahman'ın (ö. 365/976) dedesinin adıyla anılan bir muhaddis olduğu ve Serahs'ta hadis okuttuğu bilinmektedir.

Muhtelif kaynaklarda Degülî'nin çeşitli eserler yazdığı söylenmekte ve bunlardan *el-Müsned*, *el-Âdâb*, *Mu'cemü's-şahâbe* ve *Fezâ'ilü's-şahâbe*'nin adı zikredilmekte ise de bu kitapların günümüze kadar gelip gelmediği bilinmemektedir. Bir Şâfiî fakih olan Degülî'nin fıkıh ve çok iyi bildiği lugat sahalarında kitap yazıp yazmadığı hakkında da bilgi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 483; Safedî, *el-Vâfi*, III, 226; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 823-824; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 557-562; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 344; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 307; *İzâhu'l-meknûn*, II, 482; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 136; Zirikî, *el-A'lâm*, Beyrut 1929, VII, 62; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 153.

NURİ TOPALOĞLU

DEHHANİ

(bk. HOCA DEHHANİ).

DEHLEK

(دهلك)

Kızıldeniz'in güneyinde adalar topluluğu.

Eritre sahili açıklarında ve Masavva' (Massava') Limanı hizasında yer alan irili ufaklı 1265 adadan oluşmaktadır. Bu takımadalara adını veren ve en büyükleri olan Dehlek (Dehlek-i Kebîr) adasının yüzölçümü yaklaşık 1350 km²'dir. İklimin

çok sıcak ve kurak olduğu adalar yaşamaya pek elverişli değildir; Dehlek ile diğerlerinin bazılarında mevsime göre değişen birkaç bin civarında bir nüfus göze çarpar. Habeş kökenli Tigre ve Denkalî (çoğulu Denâkıl) halklarıyla Sudanlılar'ın, Somalililer'in ve Yemenli Araplar'ın karışımından meydana gelen bu nüfus Tigre dilini konuşur. Müslüman olan halkın başlıca geçim kaynağı keçi ve deve çobanlığı ile balıkçılık, inci, mercan avcılığı ve deniz ticaretidir.

İslâm coğrafyacıları herhangi bir açıklamaya girmeden Dehlek'in Arapçalaşmış yabancı bir isim olduğunu zikretmekle yetinmişlerdir. Ebû Ubeyd el-Bekrî bu ismi Delhek şeklinde yazarken (*Mu'cem*, II, 555) Yâkût el-Hamevî adaların Dehlek yanında Dehîk adıyla da anıldığını söylemektedir (*Mu'cemü'l-büldân*, II, 492). Kaynaklarda, müslümanların Habeşistan ile Mekke devrinde başlayan ilk ilişkileri sırasında Dehlek'e uğrayıp uğramadıkları hakkında bilgi bulunmamakta, Hz. Ömer zamanında hıristiyan Habeşler'e karşı 20 (641) yılında tertip edilen deniz akınları münasebetiyle de adaların adına rastlanmamaktadır. Dehlek'in fethi, Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân döneminde, 83 (702) yılında Habeş korsanlarının Cidde'yi yağmalamaları üzerine başlatılan takip hareketi sonucunda gerçekleşmiştir. Emevîler ve Abbâsiler zamanında Dehlek-i Kebîr adası sürgün yeri olmuş, şair Ahvas el-Ensârî, Medine kadısı Arrâk b. Mâlik ve Abbâsiler'in Horasan valisi Abdülcebbar el-Ezdî'nin oğulları gibi bazı mühim şahsiyetler buraya gönderilmişlerdir. Adada XI. yüzyıldan başlayarak Arap yazısının gelişimi açısından büyük değer taşıyan çeşitli mezar taşları bulunmaktadır.

Dehlek adası, Emevîler ve Abbâsiler döneminde ve daha çok V. (XI.) yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle Kızıldeniz'in en işlek limanlarından Sevâkin'e (Suakin) yakın olması sebebiyle Hindistan ile Mısır arasındaki deniz ticaretinde önemli bir nokta oluşturmuştur. Öte yandan Sudan ve Habeşistan'dan Hindistan, Mısır ve Arabistan yönlerine esir sevkıyatı yapılırken kullanılan liman ve iskeleler arasında Dehlek de yer almaktaydı. Ayrıca balıkçılık yanında inci ve mercan avcılığı da yapıyordu.

III. (IX.) yüzyılda Abbâsî idaresinden çıkan Dehlek, Yemen'in Zebîd şehrinde